

# JON MIRANDE AIPHASORHOKO

Mirande hil da! Ene adineko euskaltzaileek zirrara bat senditu dute berri hau ikastea, eta denek galdera berbera egin: «Baina, zenbat urte zuen bada Mirandek?». Erantzuna erraza da: Jon Mirande Aiphasorhoko 47 urtetan hil zaigu.

Idazle gisa halere erdi-hila edo erdi-ahantzita zegoela aitortu behar da. Froga egin dut egun hauetan; eta garai batez oso ezaguna izan zen zuberotar idazlea, gaurko euskaltzale gazteen artean ez du ia inork ezagutzen. Zergatik?

Areago. Euskara biziaren etorkizunean oso euskaldun gutxi si-nestean zuen urteetan, ahal zuen guztia egin zuen gure zuberotarrak; Orixek bezela esateko «euskara bere zarpailetik jasotzeko». Orain, berriz, euskaltzaletasuna hein batez loratzen hasi denean, atzeratu egin da Mirande; eta aspaldisko honetan, «Anaitasuna»rekin izan zuen gorabehera zakarra salbu, nekez aurki daiteke Miranderen izena euskal letretan. Zergatik, berriz ere nik galdetzen?

Miranderen ustez gaurko gazte-ria «gorriegi» dator Euskal Herrian. Eta alderantziz, beraz, gaurko gazteen ustez eskuindarregia zen Mirande istimutan izateko. Hauxe izan daiteke kakoa, beharbada.

Jon Mirande KONTRA ZEN: moda eta joera indartsu guztien kontra. Bizi guztian kontrakarrean ari izana da. Gaur errazegi iruditzen zitzaion, nunbait, euskaltzale eta aurrerazale agertzea; eta biak ukatu ditu.

De Gaulle 1944-1945ean nagusitu zelarik, Erresistentzian sekula ez egindako balentriak aipatzen hasi zen hanartean izkutuan edo bildurtuta ibilitako frantses anitz; eta orduantxe gure Mirandek, nardaturik, kontrakarrean jokatu, «na-

zional-sozialista» aitortu zuen bere burua. Eta nik ezagutu nuen Mirandek, askoz beranduago, nazi eta arrazazale jotzen zuen bere burua, beltzen kontrako eta juduen kontrako zer esanik ez; eta esan ere egiten zuen argi eta garbi, bazterrak asaldatu eta erronka jo nahi balu bezala.

«Euskaldun fededun» ekuazioa sakratu jotzen zen garaian, Mirandek garrazki eta goraki esan zuen berak ez zuela horrelakorik ezer sinesten, ez nahi. Setsu-arazoetan, era berean, emakumeen aldeko Eros-giro betean, beharbada oso gogoko zuen Baudelaire-ren bide-tik abiatutik, emakumeei muzin egin eta gizonezkoei eskaini zizkien bertso nabarmen batzuk.

Mundu-guduaren ondoko joera «supr-demokratikoan» (hitzetan bederen), Mirandek demokraziaren eta sozialismoaren zentzugabeke-riak salatu zituen; ahulak altxatu, indartsuak beherratu eta biologiazko aurrerapena, beraz, zion Mirandek, geldiarazi egiten duten alderditik.

Estatolatria betean gaudelarik, Mirande zapaldutako etnia ahan-tziez arduratu zen gogoz; galtzearen hizkuntza zeltikoak, bretoine-ra batez ere, arras menderatu zituen. Kernow-ko (Cornwallis-ko) etni-bizkundera oraindik ere hastapenen hastapenetan zegoelarik, artiku-lu mardul bat eskaini zigun Mirandek euskaldunoi (ikus EGAN, 1959-IV).

Jon Mirandek, beraz, kanpotika-ko itxuraz eta bere ustez guztiz eskuindar agerturik ere, bazedu-kan, txit erro-turik, hain zuzen ere ahulak altxatzeko eta modan dau-kenak azpiratzeko nahi gorria; eta funtsean zer izan ote den galdetu beharra dago. Mirande KONTRA zegoela esan dut; eta aurkatasun funtsezko eta guztizko honetatik bilatu behar bide litzake Miranderen kakoa. Mirande ez bai-tzen, ene ustez, kontserbadore kla-siko eta merke horietako bat. Za-rathustra-ren hitzaldi argitsuak maite zituzkean, ez burges-ttikien xuhurkeriak eta ziztrinkeriak. Hau segur. Baina bere herrikide zuen D. Peillenek argitu beharko digu.

Beste bitxikeria bat: Mirandek ez zuen osasun handirik, baina Hitler-en eutanasia onartzen zuen!

Eta oraino beste kontradizio bat, agian denetan sakonena: guraso-ekin etxan Sorhuetako (Sohüta-ko) zubereraz mintzo —honela ezagutu nuen nik— biziera guztia pasa du Parisen Mirandek; eta antikonfor-mista amorratua zena, funtzionario huts gisa bizi behar...

Miranderen olerkia ez dut nik aztertuko: ez dut ongi ezagutzen; eta nik baino alsa hobeki egingo dute San Martinek, Sarasolak eta Azurmendik. Eta egin dezaten eskatuko nleke.

Bestez mintzatuko naiz ni he-men: Jon Miranderekiko euskaldu-nok dugun *zorraz*.

1950/1960 urteetan Euskal He-riari krisialdi larri bat ezagutu zuen, barnetikako eta kanpotikako arrazoinengatik: gero eta garbiago ageri da hau. Eta euskal literatu-rari gagozkiolarik, oso nabarmena izan zen kinka galzto hori.

Bi euskal aldizkari eutsi zioten orduan euskaltzaletasunaren garra-ri: «Euzko Gogoa»k Guatemalatik, orain dela gutxi geroztik eta Isil-isilik Arrasatera itzulita den Aita Zaitegi gartsuari esker; eta «Egan»-ek Donostiatik, eta hau Mitxelena-ri eta Irigarairi eskertu behar zaie gehienik.

Hots, urte ilun luze zail haietan, gudu-aurreko gizonek gure hizkun-tzaren geroari buruz segida segu-rurik sumatzen ez zutelarik (Ori-xe, Zaitegi, Ibinagabeitia, Sebero Altube, S. Onaindia, Erkiaga bera, gerra-aurreko euskaltzale agertzen ziren), zindo eta sendo ikusten ge-nituen orduko gazteok Jon Miran-deren izkribuak bi aldizkari hori-etan.

Hizkerari dagokionez, ia gaurko euskara batuaz idatzirik dirudite Miranderen lan haiek... orain dela 15 urte idatziak! Mirande zuberotarrak ez baitu ia inoiz zubereraz idatzi, batasun egarriak eraginda. Haseratik beretik jo zuen Miran-dek erdibidera.

Bide horiek guztiak Mirandek hartu zituelarik, kontrakarrean har-tu zituen; eta ez inolaz ere «im-pulsado por las masas» eta oso modan dauden ipuinengatik. Miran-dek bere garaiko giroaren aurka bilatu zuen bide bat euskararen-tzako eta Euskal Herriarentzako; eta bazekien: «modari jarraitzaile-etatik ez bainaiz» zion EGAN-en.

Miarritzeko Euskal Biltzarretan (1947-1948) P. Laffitteren ordezkari egon zen. Eta orduko hitzaldiak ira-kurtzea aski da, urte haietan euskararekiko axolakabekeria noraino zen larria *neurtzeko*. (Batzuen us-tez, halere, H-a dela-ta gero eta beltzago ageri da euskararen eta Euskal Herriaren beraren etorkizu-na... Jaunak, otoi!! Urte haietako basamortua ezagutu dugunok batez ere: oroi gaitzezen, eta txalo jo dezagun! Otoi, otoi!).

Alde honetatik bederen gauza ageria zait Miranderi zordun ga-tzazkiola euskaltzaleok; eta euska-raren ezaguerari dagokionez zor-dun ere bai, urrun baikaude orain-dik Mirandek euskara zerabilkien maisutzatik. Bazekien euskaraz Mi-randek, alajainkoa!

Eta ez euskaraz bakarrik, bide-nabar esan dezadan: hor ditugu lekuko inglesetik, alemanetik, eta abar, euskaratutakoak: Mirande idazle ikasia baitzen.

Ideien aldetik inolaz ere ados ez izanik ere (eta Peillenek, esate ba-terako, dabaki gu bion arteko harr-eman ezin laburragoaren berri), Mirandek ene goratzarrea merezi du, eta denona ere bai. Gainera-ko guztia hutsa balitz ere, Miran-dek, belaun berriaren aintzindari gisa (hamaika urte zuen gudua has-tean, oraino bete gabeak) eutsi egin zion urterik beltzenetan; eta hau ez da ahan-tzi behar. Bistan da: hilak direnen artean ohore berbera merezi luke Xalbatorre Mi-txelenak, esate baterako; eta ez diot nik ukatuko. Eta hein batean bederen, aintzindari-ohore apurrak bederen merezi lituzkete Antsolak, Arestik, Berriatuak, Jon Etxaidek zalantzarik gabe, Gandiagak, Ira-tzederrek, Kruttwigek, San Marti-nek eta Villasantek berak ere bai; hitz batez, «Euzko Gogoa»ri eta «Egan»i odol ematen saiatu ziren guztiek.

Bidezko da, beraz, Miranderen ideia batzuk osotara arbuaturik ere, Parisen sortutako eta bizitako euskaltzale suharrarekiko gure zo-rra agerian altortzea; eta, ahal de-larik, hain bakanka gozatu zituen bere sorlekuko bazter ederretan, Sohütan, zuberotar kantari berrie-k Miranderen olerkiren bat musikaz oratu eta entzunaraztea.

LARRESORO